

OSMANLILAR'IN MENŞEİ VE KAYILAR'IN ANADOLU'YA GELİŞİ HAKKINDA

Fahamettin Başar*

Osmanlı Devleti'ni kurmuş olan hanedanın; tarihî kayıtlar, etnik incelemeler, gelenekler ve mevcut damgalara göre Oğuzlar'ın sağ kolu olan Gün Han kolunun Kayı boyundan olduğu bilinmektedir. Tarihî kayıtlara göre bu boy Oğuz Han'ın büyük oğlu Gün Han'ın oğullarından Kayı'nın adını taşır. Kayı kuvvetli, kudretli, muhkem(sağlam) anlamlarına gelmektedir.¹ 24 Oğuz boyu arasında önemli bir yere sahip olan Kayılar, 1071 Malazgirt Zaferi'nden sonra başlayan fetih harekâtı sırasında diğer Türkmen boylarıyla birlikte Anadolu'ya gelmişler ve Diyar-ı Rum olan bu yarımadanın Türkleşmesinde önemli rol oynamışlardır.² Nitekim Kayılar'a mensup olan Türkmenler'den bir grup XIII. yüzyılın ilk yarısında Batı Anadolu'ya gelerek Selçuklu-Bizans sınırlarına yerleşmişler ve bu yüzyılın sonunda Osmanlı Devleti'ni kurmuşlardır.

Osmanlı Devleti'ni kurmuş olan hanedanın menşei ve Osmanlılar'ın küçük bir beylik iken büyük bir devlet haline nasıl geldiği sorusu, XX. yüzyıl başından itibaren tarihçiler arasında çeşitli tartışmalara konu olmuştur. Osmanlı Devleti'nin kuruluş devri hakkında bilgi veren ilk Osmanlı kroniklerinin birçoğunda hanedanın Türk kavimlerinden Oğuzlar'a bağlı olduğu kayıtlıdır. Meselâ ilk Osmanlı kaynaklarından olan *Anonim Tevârih-i Al-i Osmân*'larda Şükrullah'ın *Behçetü'l-Tevârih*'inde⁴, Aşıkpaşa-zâde⁵ ve Oruç Bey⁶ gibi

* Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

¹ Bkz. Ebûlgazi Bahadır Han, *Şecere-i Terâkime(Türklerin Soy Kütüğü)*, (Hazırlayan Muharrem Ergin), İstanbul(tarihsiz), s. 49; Fahriye Ank, "Oğuz Boyları ve Osman Oğulları Şeceresi", P. Wittek'ten tercüme edilen *Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu* isimli esere ilâve, İstanbul 1947, s. 72.

² Faruk Sümer, Reşidüddin'in *Câmiü'l-Tevârih* isimli eserinde bulunan Oğuz boyları listesinde Kayı boyunun en başta yer aldığını, onların siyasî ve sosyal mevki itibarıyla Oğuzlar'ın en mühim ve en asil boyu sayıldıklarını belirtir. Bkz. *Oğuzlar(Türkmenler)-Tarihleri-Boy Teşkilâtı-Destanları*, İstanbul 1992(4. baskı), s. 176.

³ *Anonim Tevârih-i Al-i Osmân, F. Giese Neşri*, (Hazırlayan Nihat Azamat), İstanbul 1992, s. 5,8.

⁴ Şükrullah, *Behçetü'l-Tevârih*, (Türkçeye Çev. Çiftçiöğlü Nihal Atsız), *Osmanlı Tarihleri I* içinde, İstanbul 1949, s. 51.

⁵ Aşıkpaşaoğlu Ahmed Aşıkı, *Tevârih-i Al-i Osmân*, (Düzenleyen Çiftçiöğlü Nihal Atsız), *Osmanlı Tarihleri I* içinde, İstanbul 1949, s. 92.

⁶ Oruç b. Adil, *Tevârih-i Al-i Osmân*, (Neşreden Franz Babinger), Hannover 1925, s. 4.

tarihçilerin eserlerinde Osmanlı hanedanının Oğuzlar'dan olduğu söylenmiş, ancak Oğuzlar'ın hangi boyundan geldikleri belirtilmemiştir. Osmanlı kaynaklarının bir kısmında ise Osmanlı Devleti'ni kurmuş olan hanedanın Oğuzlar'ın Kayı boyundan oldukları özellikle ifade edilmiştir. Osmanlı hanedanının Kayı boyundan olduğunu ilk defa söyleyen müellif, Yazıcı-zâde Ali'dir. Eserini II. Murad adına yazmış olan Yazıcı-zâde'nin *Selçuk-nâme*'sinde⁷ bu hanedanın Oğuzlar'ın Kayı boyundan olduğu açıkça belirtilmiştir. Ayrıca Bayatlı Mahmud-oğlu Hasan, Enveri, Ruhi Çelebi, Lütfi Paşa ve İdris-i Bitlisi gibi tarihçiler de Osmanlı hanedanının Oğuzlar'ın Kayı boyuna mensup olduğunu belirtmişlerdir.⁸

Bu kaynaklardan başka, *Dede Korkud Hikâyeleri* gibi millî hikâye mecmualarında da Osmanlılar'ın atalarının Oğuzlar'ın Kayı boyundan olduğu hakkında kayıtlar vardır.⁹

Kaynaklardaki bu bilgilere rağmen, yakın zamanlarda Osmanlı Devleti'nin kuruluşu hakkında çalışmalar yapan batılı modern tarihçiler bu görüşü reddetmişler ve çeşitli fikirler ileri sürmüşlerdir. 1827-1835 yılları arasında mufassal bir *Osmanlı Tarihi* yazmış olan Avusturyalı tarihçi J. Von Hammer, Osmanlı Devleti'nin kuruluşu hakkında, ilk Osmanlı kroniklerindeki bilgiyi aynen kaydetmiş, bu konu üzerinde ayrıntılı bir araştırma yapmamıştır. Hammer, bu hacimli eserinde Osmanlı siyasi tarihini mufassal olarak anlatmış, bunun yanında devlet teşkilâtı hakkında da yeni görüşler ortaya koymuştur.¹⁰

⁷ Bkz. Yazıcı-oğlu Ali, *Selçuk-nâme*, Topkapı Sarayı Revan Kütüphanesi, nr. 1390, s. 26; nşr. Houtsma, Leiden 1932, III, 218.

⁸ Bkz. Bayatlı Mahmud-oğlu Hasan, *Câm-i Cem-Ayân*, (Sadeleştirilen Fahrettin Karzoğlu), *Osmanlı Tarihleri İçinde*, İstanbul 1949, s. 394; *Düsturnâme-i Erverî*, (Neşr. Mükrimin Halil), İstanbul 1928, s. 76-77; *Rûhî Tarihi*, Oxford Nüshası, (Değerlendirme, metnin yeni harflere çevirisi, Tipka basım ile birlikte hazırlayanlar Yaşar Yücel- Halil E. Cengiz), *Belgeler*, Cilt XIV/Sayı 18'den ayrı basım, Ankara 1992, s. 375-378; İdris-i Bitlisi, *Heşt Behîşt*, Nuruosmaniye Kütüphanesi, nr. 3209, vrk 24b.

⁹ Faruk Sümer, *Dede Korkud Kitabı*'nın mukaddimesinde bulunan Osmanlılar'ın Kayılar'dan olduğu hakkındaki sözlerin Yazıcı-oğlu'nun eserinden alındığını söylemektedir. Bkz. "Kayı", *İslâm Ansiklopedisi*, VI, 462.

¹⁰ Osmanlı tarihine dair eserleriyle tanınan Avusturyalı şarkiyatçı Joseph Freiherr von Hammer-Purgstall'ın Almanca olarak kaleme aldığı *Geschichte des Osmanischen Reiches* (Budapest 1827-1835) adındaki tarihi Mehmed Atâ Bey tarafından Fransızca tercümesi esas alınarak ve bazı notlar ilavesiyle *Devlet-i Osmâniyye Tarihi* adıyla 10 cilt halinde Türkçe'ye tercüme edilmiştir (İstanbul 1329-1337). Eserin XI. Cildi 1947 yılında yayımlanmıştır. Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan 1774 Kaynarca Anlaşması'na kadar gelen bu büyük eser 1989 yılında Üçdal Neşriyat tarafından yeni harflerle de basılmıştır.

Osmanlıların Kayılar'dan olup olmadıkları meselesi, ilk defa Alman bilgini J. Marquardt'ın yazdığı bir makalede incelenmiştir.¹¹ Marquardt bu konudaki makalesinde Osmanlılar'ın Kayılar'a mensup olduğunu kabul etmekle beraber, Kayı ismini Kay'la karıştırarak bu Kayılar'ın Türk değil Moğol olduklarını ileri sürmüştür. Merhum M. Fuad Köprülü, J. Marquardt'ın ileri sürdüğü bu görüşler üzerine, Osmanlılar'ın Oğuzlar'ın Kayı boyundan oldukları meselesini 1919 yılında neşrettiği *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar* isimli eseri ve daha sonra yayımladığı "Oğuzlar'ın Etnolojisi Üzerine Tarihi Notlar" başlıklı makalesinde ayrıntılı olarak ele almış ve Marquardt'ı tenkit etmiştir.¹² Bununla birlikte Marquardt'ın fikirleri daha sonra Nemeth ve Brockelmann gibi Türkologlar tarafından da benimsenmiştir. Hatta bu fikir Türk tarihçisi Zeki Velidi Togan tarafından da desteklenmiştir.¹³ Ancak daha sonra W. Eberhard, Çin kaynaklarına göre hazırladığı bir makalesinde Zeki Velidi Togan'ın bu görüşünün imkânsız olduğunu ispata çalışmıştır.¹⁴

Hammer'dan sonra, Osmanlı Devleti'nin son yıllarında, 1916 yılında *The Foundation of the Ottoman Empire* adlı bir eser yazan Amerikalı tarihçi-gazeteci Herbert Adams Gibbons ise Osmanlı Devleti'nin kuruluşu hakkında çok farklı görüşler ileri sürmüştür.¹⁵ Ona göre, Osmanlı Devleti'ne adını veren Osman'ın babası Ertuğrul Moğol istilâsı önünde Harezmi'den kaçıp Anadolu'ya gelmiş ve Söğüt'te iskân edilmiş olan küçük bir aşiretin revidir. Gibbons, bu eserinde Ertuğrul ve oğlu Osman'ın çobanlıkla geçinen müşrik Türkler olduğunu ileri sürmüş, onların Anadolu'ya geldikten sonra soydaşları olan Selçuklu Türkleri gibi Müslümanlığı kabul ettiklerini belirtmiştir. Gibbons, Osman ve çevresindekilerin başlangıçta çok az sayıda olduklarını söyleyerek Müslüman olan Osman'ın, çevresindeki Hristiyan Rumları da Müslümanlığı kabul etmeye zorladığını ve bunun sonucunda İslâm dinini kabul eden çok

¹¹ J. Marquardt - W. Mangund, *Osttürkische Dialektstudien*, Berlin 1914, s. 184-194.

¹² Bkz. M. Fuad Köprülü, "Oğuzlar'ın Etnolojisi Üzerine Tarihi Notlar", *Türkiyat Mecmuası* (İstanbul 1925), I, 187-191.

¹³ Zeki Velidi Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, İstanbul 1981(3. baskı), s. 184-194.

¹⁴ W. Eberhard, "Kay'lar Kabilesi Hakkında Sinolojik Mülahazalar", *Belleter*, Sayı 32 (Ankara 1944), s. 567-584.

¹⁵ Herbert Adams Gibbons'ın bu eseri Râğb Hülûsî tarafından *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu* adıyla İstanbul'da 1928 yılında Türkçe'ye tercüme edilmiş ve eski harflerle basılmıştır.

sayıdaki yerli Hıristiyan halk sayesinde yeni bir ırk meydana geldiğini ileri sürmüştür. Ona göre bu yeni ırk Osmanlı ırkıdır. Dolayısıyla Gibbons, Osmanlılar'ın İslâm dinini kabul eden müşrik Türklerle Hıristiyan Rumlardan meydana geldiğini ileri sürmüştür.¹⁶

Gibbons'ın Osmanlı Devleti'nin kuruluşu hakkındaki bu fikirleri modern batılı tarihçiler tarafından desteklenmiş ise de Türkologlar arasında kabul edilmemiştir. Nitekim Gibbons'ın bu eserinin yayımlanmasından sonra, büyük âlim Ord. Prof. Dr. M. Fuad Köprülü onun görüşlerini ilmi olarak tenkit ederek yanlışlarını ortaya koymuştur. Osmanlı Devleti'nin kuruluşu hakkında önemli çalışmalar yapmış olan M. Fuad Köprülü, *Les Origines de L'Empire Ottoman* adı ile 1935 yılında Fransızca olarak yayımlanan eserinde¹⁷, Osmanlı Devleti'nin kuruluşu konusunun nasıl bir metod ve yaklaşımla ele alınması gerektiğini anlatmış, daha sonra Gibbons'ın fikirlerinin sağlam vesikalara dayanmadığını, Osmanlı Devleti'nin kuruluş meselesini anlayabilmek için XIII. ve XIV. yüzyıl Anadolu'sunun siyasi, dinî ve sosyal durumunun çok iyi bilinmesi gerektiğini belirtmiştir.¹⁸

Osmanlı Devleti'nin kuruluşu hakkında ayrıntılı ve güvenilir bilgi vermiş olan M. Fuad Köprülü, Gibbons'ın XIII. yüzyıl Anadolu tarihini iyi bilmediğini söyleyerek, Osmanlı Beyliği'nin doğuşunun Selçuklu Türkiye'sindeki tarihî ve sosyal gelişmelerin bir sonucu olduğunu vurgulamıştır. Köprülü, Gibbons'ın eserinde yer alan bilgileri değerlendirerek doğru ve yanlış taraflarını ortaya koymuştur. Meselâ onun, Osmanlı Devleti'nin ancak Balkan Yarımadası'ndaki fetihlerden sonra Anadolu'daki topraklarını genişletebildiği fikri ile Osmanlılar'ın Balkanlar'da yaptıkları fetihlerin tahrip ve yağma amacıyla yapılmış bir akın değil, plânlı bir yerleşme olduğu düşüncesinin doğru olduğunu belirtmiştir. Bunun yanında, Gibbons'ın Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda Bizans kurumları ile yerli Rum unsurların temel rolü oynadığı

¹⁶ Gibbons'ın bu konudaki fikirleri hakkında geniş bilgi için bkz. *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, (Terc. Râgıb Hulûsi), İstanbul 1928, s. 1-38.

¹⁷ M. Fuad Köprülü'nün Sorbonne'da verdiği üç konferanstan oluşan ve 1935 yılında Fransızca olarak basılan bu önemli eseri, 1959 yılında Türk Tarih Kurumu tarafından Türkçe'ye tercüme edilerek *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu* adıyla yayımlanmış, daha sonra yeni baskıları yapılmıştır. Bu önemli eser başka yayınevleri tarafından da basılmıştır.

¹⁸ Bkz. M. Fuad Köprülü, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, Ankara 1972 (2. basım), s. 33-50.

yolundaki görüşlerinin doğru olmadığını belirtmiş ve bunları sağlam delillerle çürütmüştür.¹⁹

Köprülü eserinde, Gibbons'ın fikirlerinin bir bölümünün yanlış olduğunu ilmi olarak ortaya koyduktan sonra Osmanlı Devleti'nin kuran Osman Bey'in atalarının Oğuzlar'ın Kayı boyundan olduklarını belirtmiş, ancak bu küçük aşiretin devletin kurulmasında fazla rol oynamadıklarını ifade etmiştir. Köprülü'ye göre Osmanlı Devleti "*Selçuklu Sultanlığı ile ona halef olan diğer Anadolu beylikleriyle hiç alakası olmayan yeni bir uzviyet, yeni bir etnik ve siyasi teşekkül değildir. Bilâkis vaktiyle Anadolu Selçuklu Devleti'ni, Danişmendiler'i, Anadolu beyliklerini de kuran, Anadolu Türklüğünün XIII. ve XIV. yüzyıllardaki siyasi ve ictimai tekâmülünden doğan yeni bir sentez, yeni bir tarihî terkiptir*".²⁰

Fuad Köprülü'nün bu önemli eserinin yayımlanmasından birkaç yıl sonra, 1938 yılında *The Rise of the Ottoman Empire* isimli bir eser yazan Paul Wittek de, Osmanlılar'ın menşei hakkında Fuad Köprülü'nün fikirlerini tamamlayan bazı yeni görüşler ortaya atmıştır.²¹ Wittek'e göre Osmanlı Devleti'ne gerçek damgasını vuran; uç bölgesinde hâkim olan özel hayat şartları, yani uça teşekkül etmiş olan uç kültürüdür. Wittek, Selçuklu uç bölgesindeki eski İslâm gazâ ananesinin, Moğollar'ın da baskısının kalkması sonucu XIII. yüzyılın ikinci yarısında yeniden canlandığını, bunun tabii sonucu olarak da Batı Anadolu'nun Türkler tarafından fethedildiğini belirtmiştir. Ona göre Osmanlılar, XIV. yüzyılda bu gazâ ananesinin liderliğini ele almış, bu sayede birçok yer fethedilmiş, daha sonra Balkanlar'ın fethinde de bu ruh ön plâna çıkmıştır. Özetleyecek olursak Wittek'e göre, Osman ve çevresindekiler Gâzi topluluğudur ve Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda rol oynayan temel unsur da gazâ ve cihad ideolojisidir.²²

¹⁹ Bkz. M. Fuad Köprülü, *Adı geçen eser*, s. 35-50.

²⁰ M. Fuad Köprülü, *Adı geçen eser*, s. 183.

²¹ Paul Wittek'in 1938 yılında Londra'da basılmış olan bu eseri ilk önce Fahriye Anık tarafından Türkçe'ye tercüme edilerek *Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu* adıyla İstanbul'da 1947 yılında basılmıştır. Fahriye Anık bu esere "Oğuz Boyları ve Osman Oğulları Şeceresi" başlıklı bir makale ilâve ederek Wittek'in görüşlerini tenkit etmiştir. Wittek'in eserinin başka bir tercümesi de Güzin Yalçın tarafından yapılmış ve *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu* adıyla Türkiye Yayınları'nın hazırladığı *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*'nin VI. cildi olan *Batı Dillerinde Osmanlı Tarihleri I* içinde (s. 1-80) 1971 yılında basılmıştır.

²² Paul Wittek, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu*, (Terc. Fahriye Anık), İstanbul 1947, s. 43-65. Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda rol oynayan bu "gazilik" ve "cihad" tezini ilk defâ P. Wittek savunmuştur. Wittek'in ortaya attığı bu gazâ tezi günümüzde de pek çok tarihçi tarafından benimsenmiştir. Bu konudaki çalışmalar için ayrıca bkz. Şinasi Tekin, "Türk Dünyasında Gazâ ve Cihad Kavramları Üzerine Çalışmalar", *Tarih ve Toplum*, Sayı 109 (Ocak 1993), s. 9-18; Abdülkadir Özcan, "Türkler'de Gazâ Geleniği", *Ekrem Hakkı Ayverdi Hatıra Kitabı*, İstanbul 1995, s. 362-368.

Paul Wittek'in ileri sürdüğü bir görüş de Osmanlılar'ın Kayılar'la ilişkisinin uydurma olduğu tezidir. Wittek, Osmanlı hanedanının Kayılar'a mensup oldukları hakkındaki saray ananesinin kuruluştan çok sonra, II. Murad devrinde uydurulduğunu, Kayılar'ın Oğuz boyları arasındaki öneminden dolayı Osmanlı hükümdarlarının böyle bir iddiada bulduklarını ileri sürmekte ve devletin sınırlardaki gaziler tarafından kurulduğunu belirtmektedir.²³ Aynı yıllarda ülkemizde de İsmail Hami Danişmend, H. Adnan Erzi ve Hüseyin Namık Orkun gibi tarihçiler Osmanlılar'ın menşei hakkında çalışmalar yapmış, bu konu hakkındaki görüşlerini ortaya koymuşlardır.²⁴

Osmanlı Devleti'nin kuruluşu hakkındaki bu çalışmalardan sonra M. Fuad Köprülü "Osmanlı İmparatorluğu'nun Etnik Menşei Mes'eleleri" ve "Kay Kabilesi Hakkında Yeni Notlar" isimli iki makale daha yayımlayarak bu konudaki görüşlerini ayrıntılı olarak açıklamıştır.²⁵ Köprülü, Wittek'in ileri sürdüğü, Kayılar'ın Oğuz boyları arasındaki öneminden dolayı Osmanlı hükümdarlarının böyle bir iddiada buldukları görüşünün doğru olmadığını belirtmiş ve "Oğuz ananesine göre hükümdarlar en ziyade Salur veya Kınık boylarından yetişir, Osmanlı padişahları eğer kendilerine yalandan bir şecere uydurmak isteselerdi kendilerini bu boylardan birine mensup sayarlardı" diyerek ona cevap vermiştir.²⁶ Köprülü ayrıca, "Osmanlı hükümdarları kendilerini Kayılar'dan addetmeseler, onların saraylarında yazılan eserlerde bu tarihî menkibelere yer verilmezdi" ifadesiyle bu görüşünü kuvvetlendirmiştir.²⁷

Osmanlılar'ın Oğuzlar'ın Kayı boyuna mensup oldukları görüşünü savunan ve Köprülü'yü destekleyen bir çalışma da, Paul Wittek'in eserini Türkçe'ye tercüme eden Fahriye Arık tarafından yapılmıştır. Fahriye Arık, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu* ismiyle tercüme ettiği Wittek'in eserinin sonuna "Oğuz Boyları ve Osman Oğulları Şeceresi" başlıklı bir makale ilâve ederek Wittek'i tenkit etmiştir. F. Arık bu makalesinde Osmanlılar'ın Oğuzlar'a bağlı Kayılar'dan olduğunu, Orhan Bey'den itibaren II. Murad'a kadar gelen

²³ Bkz. P. Wittek, *Adı geçen eser*, s. 16-17.

²⁴ Bu çalışmalar hakkında bkz. İsmail Hami Danişmend, "Osman Gazi'nin Nesep ve Hüviyeti", *Türklük Mecmuası*, Sayı 3 (İstanbul 1939), s. 107-223; H. Adnan Erzi, "Osman Gazi'nin Nesep ve Hüviyeti'nin Tenkidi", *Yeni Türk Mecmuası*, Sayı 80 (İstanbul 1939), s. 330-336, Sayı 82, s. 424-432; Hüseyin Namık Orkun, "Osmanlıların Aslına Dair", *Türklük Mecmuası*, Sayı 5 (İstanbul 1939), s. 345-357.

²⁵ Fuad Köprülü'nün Osmanlıların menşei hakkındaki bu önemli makaleleri 1943 ve 1944 yıllarında *Belleten*'in 28. ve 31. sayılarında yayımlanmıştır.

²⁶ Fuad Köprülü, *Adı geçen eser*, s. 125.

²⁷ Köprülü, *Adı geçen eser*, s. 125.

Osmanlı hükümdarlarının bastırdıkları paralarda Kayı damgasının bulunduğunu, Osman'a izafe edilen sahte milliyetlerin Osmanlı tarih yazarları tarafından değil Arap ve Bizans tarihçileri tarafından ortaya atıldığını belirtmiştir.²⁸ Öte yandan Oğuz boyları üzerinde çalışmalar yapmış olan Faruk Sümer de, *Oğuzlar (Türkmenler)* isimli eserinde Osmanlılar'ın Oğuzlar'dan olduğunun tartışılmayacağını söylemiş, ancak Osmanlı hanedanıyla Kayılar arasındaki ilişkiyi imkân dahilinde olmakla birlikte kuşkuyla karşıladığını belirtmiştir.²⁹ Faruk Sümer, Kayılar hakkında yaptığı bir başka araştırmasında ise Osmanlı Devleti'nin kuruluşu sırasında Anadolu'daki Kayılar'ın küçük oymak olarak değil, büyük gruplar halinde Anadolu'nun çeşitli yerlerinde yaşamış olduklarını tespit etmiş ve bu boyun Osmanlı Devleti'ni kurduğunu belirtmiştir.³⁰

Osmanlı Devleti'nin kuruluşu meselesi yakın zamanlarda tekrar ele alınmıştır. Bu konuda önemli eserler ortaya koyan Prof. Dr. Halil İnalçık, Köprülü'den çok farklı olmayan ve onun fikirlerini tamamlayan yeni çalışmalar yapmıştır. Halil İnalçık, "The Question of the Emergence of the Ottoman State" (Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Sorunu) başlıklı İngilizce olarak yayımlanan makalesinde Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna Moğol baskısı sonucunda Türkmenler'in Uç bölgesine yapılan göç hareketlerinin etki ettiğini belirtmiştir. Uçlardaki Türkmen nüfusu ve gazâ konularında Köprülü'yü destekleyen İnalçık, yarı göçebe olan Türkmenler'in Bizans arazisine mevsimlik olarak göç ettiklerini, bunların bir kısmının başında gazi liderlerin idaresindeki akıncı grupların bulunduğunu ifade etmiştir.³¹

Osmanlı Devleti'nin kuruluşu hakkındaki çalışmalar daha sonraki yıllarda da devam etmiş, bu konu yerli ve yabancı tarihçiler arasında tartışılmıştır. Bu çalışmalardan birisi L.P. Lindner'in *Nomads and Ottomans in Medieval Anatolia* adlı eseridir. Lindner bu eserinde, Paul Wittek'in gazi tezini eleştirmiş ve Osmanlı Devleti'ni kuranların gaziler değil, bir kabile olduğunu belirtmiştir. Lindner, ilk Osmanlılar'ın yaptıkları akınların gazâ değil, yağma olduğunu ileri sürmüştür. Dolayısıyla ilk Osmanlılar'ın gazi değil, alp olarak anıldıklarını belirten Lindner, Osmanlı Devleti'nin kuruluşunun Bizans İmparatorluğu'nun ihmai ve Moğol istilâsının yol açtığı karışıklık ortamında

²⁸ Bkz. Fahriye Arık, "Oğuz Boyları ve Osman Oğulları Şeceresi", İstanbul 1947, s. 69-112.

²⁹ Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler)-Tarihleri-Boy Teşkilâtı-Destanları*, İstanbul 1992(4. baskı), s.178-179.

³⁰ Bkz. Faruk Sümer, "Osmanlı Devrinde Anadolu'da Kayılar", *Belleten*, Sayı 47 (Ankara 1948), s. 600-604.

³¹ Bkz. Halil İnalçık, "The Question of the Emergence of the Ottoman State", *International Journal of Turkish Studies*, II/2(1981-82), s. 71-79.

gerçekleştiğini ve devletin temel niteliğinin göçebelik olduğunu söylemektedir.³² Lindner'den sonra Colin Imber ve C. Heywood gibi tarihçiler de Wittek'in gazi tezini eleştirmişlerdir. Colin Imber, Osmanlılar'ın kökenleri hakkındaki eski rivayetlerin efsane olduğunu ileri sürmüş ve Türk kaynaklarındaki bilgilerin dikkatlice değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır.³³ Imber ayrıca, Paul Wittek'i eleştirdiği başka makalesinde Osmanlı Beyliği'nin belirli bir ideali gerçekleştirmek için kurulmadığını ve bu beyliğin Moğol istilâsının yol açtığı kargaşalık ortamında diğer Anadolu beylikleri gibi bir hanedan devleti olarak ortaya çıktığını ifade etmiştir.³⁴ Daha sonra bir makale yazmış olan C. Heywood ise, Wittek'in Osmanlı tarihini yazarken Avusturya'daki milliyetçilik hareketlerinden etkilendiğini belirtmiştir.³⁵ Osmanlılar'ın Oğuzlar'dan olduğu konusu hakkında bir araştırma da Aldo Gallotta tarafından yapılmıştır. Gallotta, yakın zamanda yayımlanmış olan makalesinde, Osmanlılar'ın Oğuzlar'dan olduğu hakkında Osmanlı kaynaklarında bulunan rivayetlerin kesin olmadığını belirtmiştir.³⁶

Batılı tarihçilerin bütün bu görüşlerine rağmen bugün artık Osmanlılar'ın Oğuz boylarından Kayılar'a mensup olduğu ve Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Bey'in babasının Ertuğrul, onun da babasının adının Gündüz Alp olduğu kesinlik kazanmıştır.

Osmanlı hanedanının mensup olduğu Kayılar'ın Anadolu'ya ne zaman geldikleri konusu da, kaynaklarda farklı bilgiler verilmesi dolayısıyla, Osmanlılar'ın menşesinde olduğu gibi tartışma konusu olmuştur. Osmanlı Devleti'nin kuruluş devri hakkında bilgi veren kaynaklar Kayılar'ın Anadolu'ya geliş tarihini iki ayrı şekilde anlatırlar. Çoğu XV. yüzyılın ikinci yarısında, yani Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan yüz elli yıl sonra yazılmaya başlanmış olan bu tarihlerin bir kısmında, Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Gazi'nin

32 R. P. Lindner, *Nomads and Ottomans in Medieval Anatolia*, Bloomington 1983. Lindner'in bu konudaki görüşleri hakkında ayrıca bkz. Mehmet Öz, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Meselesi Üzerinde Bazı Görüşler", *VI. Osmanlı Sempozyumu(Sığır-Eylül 1991) Bildiriler Kitabı*, Ankara 1992, s. 8-11.

33 Colin Imber'in bu konudaki görüşleri hakkında bkz. "Osman Gazi Efsanesi", *Osmanlı Beyliği(1300-1389)*, (Editör Elizabeth A. Zachariadou, Çevirenler: G. Güven-İ. Yerguz-T. Altınova), İstanbul 1997, s. 68-77.

34 C. Imber, "Paul Wittek's De la Defaite d'Ankara a la prise de Constantinople", *Osmanlı Araştırmaları*, V (İstanbul 1986), s. 65-81.

35 C. Heywood, "Wittek and the Austrian Tradition", *Journal of the Royal Asiatic Society(JRAS)*, 1988/1, s. 7-25.

36 Bkz. Aldo Gallotta, "Oğuz Efsanesi ve Osmanlı Devleti'nin Kökenleri: Bir İnceleme", *Osmanlı Beyliği(1300-1389)*, İstanbul 1997, s. 41-61.

atalarının mensup olduğu Kayı boyunun XIII. yüzyılın ilk yarısında, Moğol istilâsı sonucu Horasan'dan çıkıp Anadolu'ya geldikleri söylenir.³⁷ Öte yandan, Enveri, Hacı Halil Konevi, Şükrullah ve Karamanî Mehmed Paşa gibi tarihçilerin eserlerinde ise Kayılar'ın XI. yüzyılın sonlarında, Selçuklular'la birlikte Anadolu'ya geldikleri anlatılır.³⁸

İlk Osmanlı kroniklerindeki bu farklı bilgiye rağmen bugün tarihçiler Kayılar'ın Selçuklular'la birlikte Ceyhun nehrini geçerek İran'a, oradan da Anadolu'ya geldikleri hakkında müttefiktirler.³⁹ Nitekim, Kayılar'ın Selçuklular'la birlikte, ilk fetih yıllarında Anadolu'ya geldiklerini ifade eden kaynakların yazılışları itibariyle diğerlerine göre daha eski olduklarını göz önüne alırsak bu fikri kabul etmenin daha doğru olduğu anlaşılır. Zira bu konuda Köprülü "Eskiden beri Oğuzlar'ın mühim bir şubesi olan Kayılar, Selçuklar devrinde umumî Oğuz hareketlerine iştirak ederek şarktan garba doğru gelmişlerdir. Bunlardan bir kısım Mâverâ-i Hazar Türkmenleri arasında, bir kısım Mâzenderân'da Azerbaycan ve Arrân(Cenubi Kafkasya)'da kalarak yerleşmişler, veya başka Türk kabileleriyle karışmışlardır. Anadolu'ya gelen kısmın muhtelif parçalara ayrılarak çok dağınık sahalarda yerleştirildiği anlaşılıyor"⁴⁰ demektedir.

Tarihî rivayetlere göre anayurtlarından batıya doğru göç eden Kayılar, önce Horasan'da Merv ve Mahan tarafına yerleşmişler, sonra Azerbaycan'a gelmişler ve daha sonra da Selçuklular'a tâbi olmuşlardır. Selçuklu sultanı Alp Arslan, Malazgirt Zaferi'nden sonra emrindeki beyleri Anadolu'nun fethi için görevlendirdiği sırada, kendisine tâbi Türkmen boylarını da bu yarımadaya sevk etmişti. Selçuklu emirleri, kısa bir süre içerisinde Anadolu'nun büyük bir bölümünü ele geçirerek buralarda kendi adlarıyla anılan devletler kurmaya

37 Kayılar'ın Anadolu'ya XIII. yüzyılda geldiklerini söyleyen kaynaklar için bkz. Oruç b. Adil, *Tevârih-i Al-i Osmân*, (Negr. F. Babinger), Hannover 9125, s. 5-7; Aşıkpaşa-zâde, *Tevârih-i Al-i Osmân*, (Negr. Ali Bey), İstanbul 1332, s. 3-4; Mehmed Neşri, *Kitâb-ı Cihân-nümâ (Neşri Tarihî)*, I, (Yayımlayanlar F.R.Unat-M.A.Köymen), Ankara 1983(2. baskı), s. 57-59.

38 Bkz. Enveri, *Düsturnâme*, (Negr. Mükrimin Halil), İstanbul 1928, s. 76-79; Robert Anhegger, "Mehmed b. Hacı Halil ül-Künevi'nin Tarih-i Al-i Osman'ı", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, Sayı 3-4 (İstanbul 1952), s. 52-53; Şükrullah, *Behçetü'l-Tevârih*, (Terc. Nihal Atsız), *Dokuz Boy Türkler ve Osmanlı Sultanları Tarihi*, İstanbul 1939, s. 27; Karamanî Nişancı Mehmed Paşa, *Tevârihü'l-Seldânî'l-Osmâniyye*, (Terc. İ.H. Konyalı), *Osmanlı Tarihleri I* içinde, İstanbul 1949, s. 343.

39 Bkz. M. Fuad Köprülü, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, s. 129-130; M. Halil Yınanç, *Düsturnâme-i Enveri'ye Medhâl*, İstanbul 1930, s. 89; M. Tayyib Gökbilgin, "Osman I", *İslâm Ansiklopedisi*, IX, 433; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, Ankara 1972(3. baskı), s. 93 vd.

40 Bkz. M. Fuad Köprülü, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, s. 128.

başladılar. Bu sırada Kayılar'a mensup olan Türkmenler'den bir grup Mardin ve çevresinde Artukoğulları Devleti'ni kurdular.⁴¹ Kayılar'ın bir kısmı ise daha batıya giderek çeşitli bölgelere yerleştiler. Bu sırada Ertuğrul Gazi idaresindeki bir grup Kayı Türkmenleri, Erzurum, Erzincan, Sivas üzerinden Ankara'ya kadar gelerek Selçuklu Sultanı I. Alâaddin Keykubad'ın izniyle önce Karacadağ civarına, daha sonra da Eskişehir-Söğüt arasındaki bölgeye yerleştiler.⁴² Nitekim Anadolu'nun fethi sırasında değişik yerlerde kurulan köyler Oğuz boylarının isimlerini taşımakta olup, bunlar arasında Kayı adını taşıyan köy, dere ve mevki gibi adlar birinci sırada yer almaktadır.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşu hakkındaki çalışmalarıyla Osmanlı tarihi araştırmacılarına rehber olan merhum M. Fuad Köprülü, Selçuklu sultanlarının Türkmen boylarını Anadolu'ya yerleştirirken, büyük ve güçlü aşiretleri parçalara bölerek birbirinden uzak alanlara göndermekle birliklerini kırıp reislerinin önderliğinde ayaklanmaları imkânını ortadan kaldırdığını, böylece Selçuklu hanedanının çıkarlarını korumayı ön plânda tuttuğunu ifade etmiştir. Köprülü, Selçuklu fetihlerinden sonra Anadolu'ya gelip yerleşen kitleler arasında Oğuzlar'a mensup olan Kayılar'dan başka Karluklar, Kalaçlar ve Kıpçaklar gibi çeşitli Türk boylarına mensup toplulukların da bulunduğunu, ancak bunlar arasında Oğuz Türkmenleri'nin büyük çoğunluğu oluşturduğunu belirtmiştir. Köprülü ayrıca, Oğuzlar'ın önemli bir kolu olan Kayılar'ın Selçuklu tarihinde de önemli bir rol oynadıklarını, Oğuz göçlerine katılmaları sonucu doğudan batıya geldiklerini, bunların bir bölümünün Merv'de, Azerbaycan ve Güney Kafkasya'da kalarak buralara yerleştiklerini, ya da başka obalara bölünerek kuzeyde Erzincan, Suşehri, Amasya, Çorum, Kastamonu, Ilgaz, Çankırı, Gerede, Bolu ve Düzce yörelerine, daha sonra bugün bile Kayı adını taşıyan köylerin bulunduğu Eskişehir, Mihaliç, Orhaneli taraflarına; güneyde Kilikya bölgesinde Isparta, Burdur, Fethiye çevrelerine ve daha batıya doğru

⁴¹ Fahriye Arık, Osmanlılar gibi Kayı boyuna mensup olan Artukoğulları'nın paraları üzerinde Kayı boyu damgası bulunduğunu belirtmektedir. Bkz. "Oğuz Boyları ve Osman Oğulları Şeceresi", s. 72-73. Ayrıca Fuad Köprülü de Artukçular'ın Kayı boyundan olduklarını kabul etmektedir. Bkz. "Artuk Oğulları", *İslâm Ansiklopedisi*, I, 617. Bununla birlikte Artukçular'ın Oğuzlar'ın Döğler boyundan geldiği hakkında bilgiler de vardır. Nitekim İbrahim Artuk, Cezeri Şemseddin Muhammed b. İbrahim'in eseri *Cevâhirü's-Sükk* (Bibliothèque Nationale F. Arabes, No. 6739, vrk. 373b)'dan naklen Artukçular'ın Oğuz boylarından Döğler'e bağlı olduğunu belirtiyor. Bkz. *Artuk Beğ*, Ankara 1988, s. 1-2.

⁴² Ertuğrul Gazi'nin Batı Anadolu'ya gelerek Söğüt civarına yerleşmesi ve buradaki faaliyetleri hakkında geniş bilgi için bkz. M. Halil Yavaş, "Ertuğrul Gazi", *İslâm Ansiklopedisi*, IV, 328-337; M. Tayyib Gökbilgin, "Söğüt Ertuğrul Gazi Türbesi", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, IV-V(1974), s. 79-90; Fahamettin Başar, "Ertuğrul Gazi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, XI, 314-315; Aynı mlf. "Ertuğrul Gazi'nin Yaşadığı Dönemde Anadolu'nun Siyasal Durumu", *X. Osmanlı Sempozyumu(Söğüt 1996) Bildiriler Kitabı*, İstanbul 1997, s. 15-26.

Denizli, Muğla, Aydın ve Ödemiş bölgeleri gibi çok dağınık alanlara yerleştirildiklerini belirtir. Köprülü, bu şekilde geniş alanlara yayılmış olan Kayılar'ın kalabalık ve güçlü bir boy olduklarını ileri sürer ve bütün bu Kayılar'ın Anadolu'ya yalnızca Ertuğrul Gazi ile geldiğini düşünmenin yanlış olduğunu ifade eder.⁴³

Arşivlerimizde bulunan *Tapu Tahrir Defterleri* incelendiğinde Oğuz boylarının hemen hepsinin Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde dağınık bir şekilde yerleşmiş oldukları görülmüştür. Nitekim, bu konuda Faruk Sümer'in yapmış olduğu bir çalışmada, XVI. yüzyılda Anadolu'da Oğuz(Türkmen) boylarına ait bir çok köy adı bulunduğu, Oğuz boylarına ait bu köy isimlerinde birinci sırayı Kayı ve buna yakın isimlerin aldığı görülmektedir. Bunu Avsar(Afşar) takip etmekte, ondan sonra ise Selçuklular'ın mensup olduğu Kınık boyu gelmektedir.⁴⁴

Faruk Sümer'in Başbakanlık Osmanlı Arşivi ile Tapu ve Kadastro Umum Müdürlüğü Arşivi'ndeki XVI. yüzyıla ait *Tahrir Defterleri* üzerinde yaptığı çalışmalar sonucunda Aksaray, Akşehir, Amasya, Ankara, Aydın, Beğşehir, Biga, Bolu, Canik, Çorum, Karahisâr-ı Şarki, Karahisâr-ı Sâhib(Afyon), Kastamonu, Karesi(Balıkesir), Çankırı, Kırşehir, Konya, Kütahya, Malatya, Menteşe, Niğde, Saruhan, Sivas ve Sultanönü gibi sancak ve eyaletlerde Kayı adını taşıyan 94 köy olduğu görülmektedir.⁴⁵ Faruk Sümer'in bu çalışmasına göre, Kayılar'ın en fazla bulunduğu bölgeler Sivas ve Kütahya'da 8, Çankırı'da 7, Konya'da 6, Menteşe-Muğla bölgesinde 6, Kastamonu'da 6, Isparta ve Burdur yöresinde 5; Amasya, Çorum ve Ankara'da 4'er yer adı ile sıralanmaktadır. Bu yer isimleri ve sayıları, Kayılar'ın Anadolu'ya göç yolları ve nerelerde iskân edildiklerini göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Ancak Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde görülen Oğuz boylarına ait bu yer adları zamanla değişmiş ve XVI. yüzyılda Kayılar'a ait 94 köy adının bulunmasına rağmen, bu sayı günümüzde 25'e inmiştir.⁴⁶

Kayı adını taşıyan yer isimlerinde olduğu gibi Anadolu'da bulunan oymak adlarında da Kayılar'a bağlı olan oymaklar birinci sırayı almaktadır. Kayı oymakları günümüzde özellikle Anadolu'nun orta ve batı taraflarında

⁴³ Bkz. M. Fuad Köprülü, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, s. 127-129.

⁴⁴ Bkz. Faruk Sümer, *Oğuzlar(Türkmenler)*, s. 173-174.

⁴⁵ Bkz. Faruk Sümer, *Adı geçen eser*, s. 175,305-306. Ayrıca bkz. Aynı müellif, "Osmanlı Devrinde Anadolu'da Kayılar", *Belleken*, Sayı 47(Ankara 1948), s. 575-615.

⁴⁶ Faruk Sümer, *Adı geçen eser*, s. 175. Aynı müellif, *İslâm Ansiklopedisi*'ndeki "Kayı" maddesinde (VI, 460) Dahiliye Vekâleti'nin yayımladığı *Köylerimiz* adlı kitapta (İstanbul 1933, s. 440) Kayı adlı 27 köy bulunduğunu söylemektedir.

yaşayan Yörükler arasında bulunmaktadır.⁴⁷ Bugün ülkemizin çeşitli bölgelerinde, özellikle Konya, Ankara, Hamid(Isparta), Denizli, Eskişehir, Menteşe, Afyon ve Sis(Kozan)'de Kayı boyuna bağlı oymakların yaşadığı bilinmektedir. Bu oymaklar arasında Ertuğrul Gazi'nin ataları olan Karakeçiler de Anadolu'nun bir çok bölgesinde yaşamaktadırlar. Doğudan batıya doğru sıralayacak olursak Siverek(Urfa), Suruç, Bingöl, Gaziantep, Samsun, Sivas, Çorum, Kırşehir, Ankara, İçel, Antalya, Eskişehir, Bilecik, Sakarya, Bursa, Balıkesir, Kütahya, Denizli ve Uşak gibi il ve ilçelerimizde ve daha başka bölgelerde Karakeçili Yörükleri'nin yaşadıkları bilinmektedir. Bu Karakeçili Yörükleri Yörükleri, yıllardan beri her yılın sonbaharında Söğüt'e gelerek, atalarının türbesini ziyaret etmekte ve burada günlerce şenlikler yapmaktadırlar.⁴⁸ Karakeçili Yörükleri'nin, Ertuğrul Gazi'nin mezarı başında düzenledikleri bu şenlikler, günümüzde de her geçen gün daha da artan bir sevgi ve heyecanla devam etmektedir.

SUMMARY

Kayılar, the founder of the Ottoman State Osman Bey belonging to, was one of the Oghuz branches who were came to Anatolian Peninsula at the first conquests and settled in Ahlat region. But due to the increasing Monghol attacks firstly they migrated to Karacadağ, near to Ankara than Söğüt region, near to Seljuk-Byzantine frontier. In our article the aim is to evaluate coming of Kayı people to Anatolian Peninsula, migration roads, and the information on the origins of Ottomans in the first Turkish cronicles.

⁴⁷ Faruk Sümer, *Adı geçen eser*, s. 176.

⁴⁸ Söğüt'te düzenlenen Ertuğrul Gazi'yi anma toplantıları için bkz. M. Şakir Ülkütaşır, "Ertuğrul Gazi İhtifali", *Türk Yurdu*, Sayı 252 (İstanbul 1956), s. 536-538.